

FINANS- och EKONOMIUTSKOTTETS betänkande N:o 5/1945 med anledning av landskapsnämndens framställning till Ålands landsting angående den ekonomiska treårsutjämnningen med riket för perioden 1941, 1942 och 1943.

N:o 5/1945.

Sedan Landstinget till finans- och ekonomiutskottet remitterat landskapsnämndens framställning till Landstinget av den 14 februari 1945 med anledning av den ekonomiska treårsutjämnningen med riket för perioden 1941, 1942 och 1943 i avseende å utlåtande, har utskottet vid särskilda sammanträden ingått i noggrann granskning av nämnda framställning, vilken synes utskottet vara av största bärvidd för landskapets ekonomiska och kulturella utveckling. Vid denna granskning har utskottet även haft tillhands och beaktat Ålandsdelegationens beslut angående nämnda avräkning, landshövdingens i landskapet bemötande av den kritik lantrådet vid Landstingets högtidliga öppnande framförde mot sagda beslut samt ministeriets för inrikesärendena brev till landskapsnämnden av den 15 innevarande februari angående polismästarens i Mariehamn ställning, varjämte landskapskamreraren Werner Eker på kallelse infunnit sig till denna dags sammanträde i och för avgivande av särskilda upplysningar i saken. Dessutom hava de värdefulla inlägg, som under remissdebatten gjorts i föreliggande fråga, av utskottet tagits i beaktande.

Det kan ej vara möjligt att inom ramen för ett utskottsbetänkande, som enligt Landstingets arbetsordning skall kortfattat uppsättas, frambära alla de synpunkter, vilka vore av betydelse för ifrågavarande ärendes avgörande, men skall här dock framläggas det för saken enligt utskottets förmenande mest väsentliga.

Uti särskilda av de berättelser lantrådet under de förflutna åren inlämnat till Landstinget över hans och landskapsnämndens verksamhet, har han till behandling upptagit den metod, som av Ålandsdelegationen lagts till grund för dess verkställda avräkningar mellan riket och landskapet. Och landskapsnämnden har även i några framställningar till Landstinget, såsom i en promemoria och framställning av år 1932, av den 12 juli 1933 samt av den 4 februari 1936, belyst de svårigheter, som förelegat för ett tillerkännande åt Landstinget av en större rörelsefrihet vid uppgörandet av de årliga landskapsbudgeterna, samt påpekat, att nämnda metod måste leda till ett obehörigt nedtryckande av landskapets autonoma ställning beträffande dess ekonomi. En av nämnda fram-

ställningar den av 12 juli 1933, lände även till Landstingets åtgärd, ty den 29 november samma år anhöll Landstinget, som förklarade sig omfatta de av landskapsnämnden framhållna synpunkterna i fråga om de av Ålandsdelegationen tillämpade metoderna, om delegationens uppfattning angående möjligheterna att tillmötesgå landstingets önskningsmål. Delegationens svar härå vidhåller att densamma i huvudsak nödgades vidbliva härintills tillämpade arbetsätt och principer, men att däremot vissa av de framställda önskningsmålen för tjänade att uppmärksammas vid treårsavräkningen. Vid behandlingen av svaret den 23 februari 1934 enade sig Landstinget om ett uttalande, som i huvudsak gick ut på att, ehuru Landstinget fortfarande nödgades vidbliva sin uti förenämnda skrivelse framhållna uppfattning i frågan, Tinget dock ansåg sig böja avvakta händelsernas vidare gång, övertygat om att framtida avräkningar skulle verkställas på ett sätt, som vittnar om rättvisa, vidsynthet och billighet.

Det lagrum, enligt vilket självstyrelsens skattefinansiella utjämning bör bedömas, utgör bestämmelserna i 26 § självstyrelselagen. För att fylla de luckor och brister lagstiftningen härutinnan föredde hade Ålandsdelegationen vid begynnelsen av sitt arbete nödgats arbeta, så att säga, på obrutet mark och varit tvungen att utarbeta en speciell procedur för att kunna följa sina lagbestämda uppgifter. Och de metoder, vilka sålunda utbildats under årens lopp, hava vunnit statsmaktens sanktion och högsta domstolens godkännande samt dess ledande normer för finansregleringen hava ansetts vara baserade på riktiga grunder. Att Ålandsdelegationens ledamöter vid utformningen av avräkningsproceduren icke skulle letts av rättvisa, samvetsgrannhet och även välvilja emot landskapet och dess behov, därom kunna icke någonsom helst tvivelsmål tillåtas, lika litet som mot dessa ledamöters utmärkta förfarenhet och skicklighet.

Men gentemot Ålandsdelegationens uppfattning vidkommande den exakta innebörden av 26 § 1 mom. torde denna innebörd enligt utskottets uppfattning bör fastställas med ledning av såväl autonomibegreppets innehåll som lagstiftarens avsikt. Den sistnämnda kan fastslås med ledning av den första Ålandskommittébetänkande och den omständigheten, att varken i regering eller riksdag någon röst vid lagens behandling torde höjts, som skulle motsagt den i kommittébetänkandet tillsyneskomna avsikten med ifrågavarande lagrum. Tolkat i öppenhet med sin ordalydelse, som icke i någon punkt står i strid med verklig autonomi, uttalar lagrummet att om landskapet, som i allo skall likställas

med motsvarande delar av riket, för tillgodosende av sina ordinarie behov eller ändamål nödgas tillgripa extra beskattning, skall bidrag av statsmedel en ringa del av landskapets ordinarie inkomsterna icke täcka mer än helt och hållet måsta bestridas med skattemedel, uttagna av befolkningen, vilket åter medförde dubbel beskattning av densamma. Det sålunda utgifterna att beteloppet skulle enligt lagen återbetalas av riket till landskapet, såvida ej visades att landskapet tillfört sina inbyggare förmåner, som ej åtnjutas av rikets befolkning. En sådan reglering bleve dock otymplig, och denna har ej heller tillgripits, utan landskapets penningbehov har tillgodosetts dels genom förskott ur statsmedel, dels genom lån, och har därpå efter varje treårsperiod genom Ålandsdelegationen en avräkning och utjämnning mellan riket och landskapet ägt rum.

Orsaken till det ogynnsamma ekonomiska resultatet av nästan alla tidigare avräkningar och även den förhandenvarande måste väl antagas bero därpå, att om kostnaderna för ett visst ändamål ställt sig högre än för motsvarande kostnader i riket, den överskjutande delen av kostnaden har påförts landskapet såsom en förmån, för vilken värdet skall återbetalas till riket, om detta samman tillskjutit kostnaden härför. En sådan uppfattning anser utskottet icke vara riktig, ty landskapets ordinarie utgifter böra tillgodoses i samma utsträckning som rikets, oberoende av vad de draga i kostnader. Dessa kostnader bliva alltid högre än i riket genom dyrare arbetskraft, fraktkostnader, m.m. Huru förutsättningarna ligga för en omläggning av det nu tillämpade systemet är icke lätt att angiva, och detta kan ej heller i detta betänkande bliva föremål för en särskild undersökning. Men något måste i saken tillgöras, ty om de härintill tillämpade metoderna allt framgent komma att tillämpas, svävar landskapets verkliga autonomi i största fara.

Landskapsnämndens förevarande framställning ådagalägger, att av landskapets utgifter för treårsperioden 1941-1943 särskilda utgifter till ett sammanlagt belopp av mk 218.831:50 icke kompensrats. Denna framställning bär vittne om, att enligt den städse tillämpade avräkningsmetoden åter vissa utgifter betraktats såsom en landskapet tillförd förmån, ehuru de bort anses såsom kostnader, vilka böra gå i kompenstation. I det följande skall utskottet skärskåda de av landskapsnämnden gjorda anmärkningarna i den ordning de framställts.

Inseglingslyktorna till Högholmen. Underhållet av nämnda, för infarten till Högholmen nattetid, då turbotarna lägga till, oombärliga lyktor har under

tidigare är kompenserats, varför det är svårt att förstå, på vilken grund Ålandsdelegationen för ifrågavarande period nödgades höra sjöfartsstyrelsen angående denna fråga. Farleden till Högholmen är sedan omkring tio år upptrallad och använd, och då sjöfartsstyrelsen ej gjort sin skyldighet att be-lysa nämnda infart, har landskapsnämnden på vederbörande intressenters an-hållan betalat underhållet av lamporna i den allmänna sjöfartens intresse. Utskottet anser förty, att frågan berör en inre statsangelägenhet samt att beloppet förty bör tillgodoräknas landskapet.

Arvodet för uppsikten över i landskapets vård befintliga, staten tillhö-
riga byggnader. Härom kan utskottet meddela, att landskapsnämnden i sitt budgetförslag för år 1931 upptagit ett anslag om 4.800 mark för ändamålet un-der motivering att "arvodet skulle utgå för uppgörande av förslag till års-reparationer, för övervakning av deras utförande samt för skyldigheten att se till att de åsyftade gårdarna - lyceets och navigationskolans gårdar i Mariehamn och sjukhusbyggnaderna i Godby - (utskottets not) på ett ekonomiskt sätt hållas i stånd. Därjämte skulle det åligga vederbörande att, där sådant påkallas, till landskapsnämnden inkomma med förslag till förändringar i gårdarnas inre skötsel i avsikt att ernå största möjliga inskränkning i ut-gifterna. Den verksamhet, som här avses, skulle således i viss mån motsvara länsbyggnadskontorets tidigare utförda övervakning och eftersyn av byggnader-na och deras skötsel". I enlighet härmed får utskottet påpeka, att det så-lunda varit för ett verkligt arbete och icke såsom ett lönetillägg som ifrå-gavarande arvode givits åt landskapskamreraren, som vid tiden var den mest kompetenta att handhava uppdraget. Utskottet kan godkänna landskapsnämndens motivering i denna fråga, men anser det vara mer ändamålsenligt att nämnda göromål framdeles överlämnas åt en inom landskapsstyrelsen förefintlig kompe-tent byggmästare.

Beträffande vägbyggmästarens avlöning är utskottet helt ense med landskaps-nämnden och understöder förty dess framställning härom till alla delar.

Polismästarens lön och ålderstillägg. Härvid är att märka att polismästa-ren icke uppburit sin påtalade grundlön och ålderstillägg för hela året 1943, utan först från den 1 april samma år, vadan således en feldebitering av mk 355 föreligger från delegationens sida. Beträffande denne befattningshavares grundlön i övrigt hänvisar utskottet till sitt betänkande N:o 12/1944 rörande förslaget till landskapets ordinarie inkomst- och utgiftsstat under år 1945 under avsnittet III H.T.^I/kap. 1 mom. och dessutom till ministeriets för in-

rikesärendena ovannämnda brev, av vilket framgår att han måste betraktas så-
 som polismästare, ehuru med något inskränkta befogenheter. Emedan utskottet icke ^{anse} kan
 att de i 26 § ingående vaga grunderna för kompensation/lederade därigenom att
 Maricharms polismästares grundlön blivit av Landstinget fastställd till lägs-
 ta polismästares i riket, ty och då hans tjänsteställning i princip ådaga-
 lags vara en mindre stads polismästares har utskottet funnit, att delegatio-
 nens beslut, som icke varit enhälligt, icke är riktigt samt att några vägande
 betänkligheter icke kunna hysas för att hans nuvarande grundlön av 58,800
 mark skall bibehållas.

Förre landskapsagronomen Erik Lönegrens pension. Utöver vad landskapsnäm-

den enligt utskottets uppfattning riktigt framhåller, vill utskottet uttala,
 att Lönegrens statspension bort indragas, och felet att han uppburit dubbla
 pensioner, ligger icke hos landskapet utan hos riket, vars pensionslag bort
 så kompletteras, att en person samtidigt icke bort kunna uppbära såväl stats-
 som landskapspension. Denna utskottets uppfattning finner särskilt stöd i
 det sakförhållande, att rikets justitiekansler på grund av fallet Lönegren
 den 4 december 1934 fäst finansministeriets uppmärksamhet vid avsaknaden av
 sådan lag, som möjliggjorde innehållandet av statspension bl. a. under den
 tid från statens tjänst med pension avgången person innehar tjänst eller fast
 befattning vid Ålands landskapsförvaltning, samt hemställt, huruvida ej mi-
 nisteriet ägde anledning att vidtaga åtgärd om stiftande av enahanda lag an-
 gående statspension, som allaredan den 20 maj 1932 utfärdats i fråga om inne-
 hållande i vissa fall av lön å indragningsstat. Men såvitt utskottet har det
 sig bekant, har någon dylik lag tillsvidare icke kommit till stånd. På grund
 härav och då Ålandsdelegationens majoritet vid tidigare prövning av denna
 kompensationsfråga ej kunnat åberopa några legala direktiv för sitt beslut
 samt landskapsnämnden vid bestämmandet av pension åt Lönegren följt gällande
 landskapslag, finner utskottet det icke vara mod rättvisa och billighet över-
 ensstämmande att i fallet Lönegren vägra kompensation.

Polisbilen. För densammas inköp och underhåll har in summa mk 62.079;25
 ställts utom kolumn. Av detta belopp belöper sig på underhållet av densamma
 mk 2.079;25. Vid bedömandet av denna utgiftspost har Ålandsdelegationen emel-
 lertid begått ett misstag såtillvida att, då bilen kostat 60.000 mark och un-
 derhållskostnaden för densamma stigit till mk 2.079;25, men Mariehamns stads
 andel i kostnaderna, eller 1/3, till landskapet influtit i samband med övriga
 densamma utgifter för polisväsendet, har landskapet härigenom oriktigt påförts

mk 20.693;08, som bör till landskapet återbetalas. Landshövdingen har i sitt ovannämnda bemötande även medgivit att ett misstag i förevarande fall är för handen, och bör enligt hans förmenande saken ordnas så, att beloppet i fråga vid följande avräkning observeras landskapet tillgodo samt jämväl ränta å detsamma. I övrigt är utskottet ense med landskapsnämnden därom, att polsbilen bör säljas och Mariehamns bidrag till dess inköp och underhåll återbetalas samt eventuellt överskott gottskrivas landskapets enskilda medel.

Nästnämnda medgivna misstag och den omständigheten, att Ålandsdelegationen, såsom under avsnittet polismästarens lön och ålderstillägg angivits, gjort en feldebitering av 885 mark, giver osökt anledning till spørsmålet huruvida den av republikens President meddelade stadfästelsen å delegationens utjämningsbeslut skall å detsamma anses medföra rättskraft, eller om sådana beslut vid utjämningsbeslut, som tillkommit på grund av felräkning eller annat misstag, skola i administrativ eller domstolsväg kunna rättas. Att felaktighet kunnat rättas i administrativ väg, därom giver nedanstående tydligt bevis. Uti bidrag, som på grund av delegationens av Presidenten stadfästa beslut för perioden 1929-1931 skulle å landskapet ur statsmedel utgivas, hade av förbiseende icke observerats av delegationen till mk 33.500;32 kalkylerade, men rätteligen mk 24.028;30 utgörande räntepost riket till godo. Då detta sakförhållande genom delegationen bringats till finansministeriets kännedom, hade ministeriet uti skrivelse av den 28 november 1935 anmodat landshövdingen i landskapet att vidtaga åtgärd för nämnda belopps inbetalning till statsverket ur landskapets egna medel. Genom detta riksmyndigheternas förfarande har sålunda fastslagits, att utjämningskalkylen och de belopp, som i densamma överhetligt fastställts, icke äro ovillkorligt bindande för riket, utan att rättelse efteråt däri kan äga rum. Vid sådant förhållande måste uppenbart också landskapet vara berättigat att i förevarande fall, där vid utjämningsbeslut 1941-1943 ovannämnda felaktigheter, mk 20.693;08 och 885, landskapet till skada ägt rum, erhålla rättelse, på grund varav utskottet föreslår, att landskapsnämnden erhåller i uppdrag att hos finansministeriet anhålla om återvinning av nämnda belopp, sammanlagt 21.578;08, redan före nästkommande avräkning. Men skulle en sådan anhållan emot utskottets förmodan icke vinna ministeriets beaktande, återstår den av landshövdingen i utsikt ställda möjligheten, att beloppet vid nästföljande avräkning observeras jämte ränta landskapet till godo.

Landskapsnämnden motiverar och föreslår än vidare, att Landstinget måtte

så begä, att landskapsnämnden beredes tillfälle att uttala sig om Ålandsde-
 legationens förslag, innan detta fastställs av Presidenten. Här kommer man
 in på en synnerligen betydelsefull tolkning av Ålandsdelegationens uppgift
 och Presidentens stadfästelse i stöd av 26 § 2 och 4 mom. S.J.L. Därest dele-
 gationens beslut i någon del går landskapet emot, har man ansett att något
 rättsmedel för beslutets överklagande icke står till landskapets föfogande,
 utan likviden bringas till verkställighet. Ej heller hava landskapsmyndig-
 heterna, som officiellt födel av delegationens beslut först efter det Pre-
 sidenten fastställt detsamma, möjlighet att därförinnan komma med påminnelser
 i anledning av beslutet. Och 4 mom. 26 § har tolkats sålunda, att en bidrags-
 reglering kan åstadkommas endast om Ålandsdelegationen och Presidenten enas
 därom. Kan giltigt beslut icke i första omgången åstadkommas, emedan Presi-
 denten icke anser sig kunna såsom sådant fastställa delegationens beslut, mås-
 te frågor hänskjutas till ny behandling av delegationen, och samma förfaran-
 de torde kunna upprepas, tills samstämmigt beslut i likvidfrågan av Presiden-
 ten och delegationen föreligga. Det är uppenbart, att landskapet genom före-
 nämnda tolkning kommit i en särdeles oförmånlig ställning gentemot riket,
 vars myndigheter - Presidentens fastställelse beredes i statsrådet - innan
 avräkningen föredrages för Presidenten, äro i tillfälle att i saken bevaka
 rikets intressen, medan denna möjlighet för närvarande icke står landskapet
 till buds. Vid sådant förhållande och då något konstitutionellt hinder här-
 emot ej kan anses föreligga, anser utskottet det ofrånkomligt, att en fram-
 ställning från Landstinget riktas till rikets President därom, att utjämnings-
 förfarandet ändras sålunda, att delegationens beslut översändes till land-
 skapsnämnden, innan detsamma förelägges Presidenten till stadfästelse, på
 att landskapsnämnden måtte bliva försatt i tillfälle att göra eventuella
 anmärkningar mot beslutet, samt att landskapsnämndens påminnelser, vare sig
 av delegationen vid dess förnyade prövning godtagas eller icke, insändas
 till Presidenten tillika med delegationens beslut. Om här av utskottet fram-
 lagda förslag vinner Landstingets godkännande, öppnas en ny väg, som jämte
 ovanantydde ändrade metoder för avräkningsförfarandet, komme att leda till
 verklig och icke enbart skenbar autonomi.
 Enligt de uppgifter landskapskamreraren lämnat äro av vederlagsmedlen för
 år 1945 disponibla mk 26.760;15 och av landskapets enskilda medel 110.000
 mk samt dessutom 25.000 mark vederlagsmedel, vilka icke sökts och utgivits,
 sålunda mk 161.760;15. Då så man av icke kompenserade utgifter för pe-

rioden 1941-1943 utgör mk 218.831;50, täcker nämnda tillbudsstående medel icke behovet för de anslagsbelopp, vilka icke blivit kompenserade. Men om polisbilen, som utskottet här ovan föreslagit, säljes, erhålles med all säkerhet minst 75.000 mark, på grund varav landskapsnämndens förslag i kläm 1) kan godkännas och ett disponibelt belopp av enskilda medel uppkommer, så att en extra uttaxering, som i dessa svåra skattetider enligt utskottets förmenande icke bör ske, kan undvikas.

Med beaktande av alla de sakförhållanden, som i detta betänkande framlagts till Landstingets prövning och avgörande, får utskottet vördsamt förslå, att Landstinget måtte

- 1) bemyndiga landskapsnämnden att från landskapets enskilda medel och vederlagsmedel till ordinarie medel överföra det belopp av sammanlagt mk 218.831;50, som icke kompenserats, och till Mariehamns stad återbetala stadens andel i kostnaderna för polisbilen;
- 2) lämna landskapsnämnden i uppdrag att hos finansministeriet anhöllas om rätt att före nästa avräkning återvinna de belopp av mk 20.693;08 och av mk 885, som av Mariehamns stads bidrag till täckande av utgifterna för polisbilen och dess underhåll samt polismästarens grundlön och ålderstillägg under år 1943 feldebiterats landskapet till skada;
- 3) uppdraga åt landskapsnämnden att åvägabringa restitution av de i punkt 2) nämnda belopp vid nästföljande avräkning, såvida desamma icke kunna återvinnas;
- 4) bemyndiga landskapsnämnden att vidtaga åtgärd om erhållande av restitution av det belopp om 2.655 mark av polismästarens grundlön och avlöning för år 1943, som utöver i p. 2) nämnda 885 mk, eller Mariehamns andel i kostnaden, icke rättvist påförts landskapet; samt
- 5) besluta att rikta en framställning till rikets President därom, att utjämningsförfarandet ändras sålunda att Ålandsdelegationens beslut översändes till landskapsnämnden, innan detsamma förelägges Presidenten till stämfästelse och att landskapsnämndens eventuella påminnelser mot delegationens beslut, vare sig de av delegationen vid dess förnyade prövning godtagas eller icke, insändas till Presidenten jämte delegationens beslut.

Mariehamn den 23 februari 1945.

På finans- och ekonomiutskottets vägnar;

H. A. Helin

Werner Eriksson

Uti ärendets behandling hava deltagit ordföranden Helin, viceordföranden Eriksson samt ledamöterna Paulson, Blomroos och Jansson.